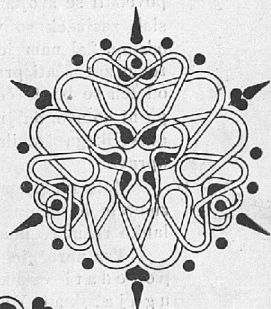

Ž · E · N · S · K · I
S · V · E · T
1 · 9 · 3 · 5

1

LETO 13

JANUAR

Cenjenim naročnicam!

Ob začetku XIII. letnika moramo z veseljem ugotoviti, da je zanimanje za „Ženski Svet“ ostalo nezmanjšano. Neprestano se javljajo nove naročnice — same od sebe, brez vsakega prigovarjanja, kljub intenzivni reklamii drugih listov. Vračajo se tudi v znatnem številu nekdanje naročnice, ki so se vsled krize ali zavoljo izpremembe odpovedale „Ženskemu Svetu“, a ga zopet naročajo, ker se — po njihovih besedah — ne morejo privaditi brez njega.

Žal pa stalno narašča tudi število takih, ki so celo po 8, 10 letih prisiljene odpovedati se svojemu listu, ker ga ne morejo več plačevati. Brezposelnost, bolezen, slab zaslužek so vzroki, ki jih navajajo, ko nam z obžalovanjem javljajo svoj odstop. Žal nam je, ko odpadajo dolgoletne zveste naročnice, boli nas, da jih moramo zapuščati prav tedaj, ko bi jim bil list najbolj potreben. Vemo, marsikatera od teh se bo že čez leto vrnila; marsikatera bo naknadno želela imeti cel letnik, pa ni gotovo, da ji bomo mogle ustreči. Ne moremo namreč tiskati na negotovost prevelikega števila lista; v teh težkih časih bi to pomenilo občutno breme za upravo.

Zato svetujemo vsem: pomislite prej dobro, predno javite svoj odstop. Ako ne zmorete naročnine v dveh obrokih, pošljite jo v štirih ali tudi več; vsaj se Vam lahko razmere med letom izboljšajo.

Vse naročnice brez izjeme pa prosimo: smatrajte za svojo dolžnost povedati vsaki svoji znanki, kaj vse Vam v „Ženskem Svetu“ ugaja, kaj Vam nudi. Vse, kar Vam pa ne ugaja, ali bi si želeli drugače, javite nam.

Hvaležne Vam bomo za vsako novo naročnico, ki nam jo pridobite. Da izkažemo svojo hvaležnost tudi dejansko, razpisujemo za nove naročnice te-le

nagrade:

Za 1 novo naročnico:

- a) 1 kroj (ali 2 otroška kroja) poljubnega modela iz naše modne priloge ali
- b) 1 risbo za prt, zavese ali posteljno pogrinjalo, katere radi obsega ne moremo priobčiti na prilogi. Pri naročilu je treba navesti štev. modela in v katerem zvezku se nahaja. (Risbe za „bridž“ so izvezete);
- c) „Dekliško perilo“ s krojno prilogo.

Za 2 naročnici:

- a) Zdravniška knjiga dr. Rusa: „Prva pomoč“;
- b) A. S. Puškin: „Kapetanova hči“.

Za 3 naročnice:

- a) Dostojevski F.: „Selo Stepančikovo in njegovi prebivalci“, humoristični roman;
- b) „Bonton“, Knjiga o lepem vedenju.

Za 5 naročnic:

- a) Dr. I. Tavčar: „Izza kongresa“ ali
- b) Dr. I. Tavčar: „Cvetje v jeseni“.

Nagrada se odpošlje, ko nova naročnica plača vsaj za pol leta.

Vsem cenjenim naročnicam želimo srečno leto 1935!

Uredništvo in uprava.

ŽENSKI SVET

JANUAR 1935

LJUBLJANA

LETO XIII-1

Dekle v kmečkem mladinskem gibanju

Francè Gerželj

Društva kmetskih fantov in deklet“ že dobro desetletje orjejo ledino preporeda naše vasi, združujejo kmečko mladino, ustvarjajo kulturo vasi ter skrbijo za splošni napredek podeželja. Po svojem prosvetnem, kulturnem in gospodarskem delu tvorijo ta društva organizirano gibanje kmečke mladine. V naših vaseh so postala „Društva kmetskih fantov in deklet“ nepogrešljive ljudske visoke šole, ki nadaljujejo z delom in izobrazbo tam, kjer poneha delo naše osnovne šole. Društva so bogata zakladnica plodov samostojnega dela kmečke mladine ter predstavljajo neizčrpen vir sposobnosti in inteligence kmečkih fantov in deklet, ki si po težkem fizičnem delu širijo svoje obzorje in se sami vzgajajo v lastnih organizacijah. Tu se je lotila kmetska mladina dela z veliko vnemo in požrtvovalnostjo; a največja odlika pri delu je, da se ga je mladina lotila sama ter ga samostojno nadaljuje.

Že sam naslov organizacije priča, da se v društvu poleg kmečkega fanta udelejuje tudi kmečko dekle. Nepotrebno je poudarjati, kako ogromno in odgovorno vlogo in nalogo opravlja v kmečkem življenju žena. Tega se je kmečka mladina od vsega početka svojega gibanja jasno zavedala. Prav zato sta si pri skupnem kmečkem in strokovnem delu kmečki fant in dekle složno in tovariško segla v roko, zavedajoč se, da je za preporek vasi nujno potrebno složno in vzajemno delo obeh. Oba sta ugotovila, da k temu preporedu vodi ena sama pot — samoizobrazba. Zato sta si ustvarila svojo lastno kulturno in izobraževalno ognjišče, ki bodi simbol kmečke sloge, skupnosti, medsebojnega zaupanja, samozavesti in odločnosti. Pod streho skupnega kulturnega ognjišča se tako kmečki fant in dekle zavedno pripravljata za življenje, ki terja od kmečkega človeka silno mnogo.

Do poslednjih dni je bila ženska kmečka mladina glede splošne izobrazbe malone zapuščena in zanemarjena. Z izstopom iz osnovne šole je za kmečko dekle prenehalo nadaljnje obvezno vzgajanje in izobraževanje. Pisanje, računanje in čitanje, ki se ga v glavnem naučimo v osnovni šoli, pa tudi za smotreno in urejeno gospodinjstvo in gospodarstvo v kmečkem domu ne zadošča, kaj šele da bi zadoščalo za splošni napredek in zadostno izvežbanost kmečke žene. Toda $\frac{3}{4}$ naših kmečkih gospodarstev je takih, ki za nadaljnjo izobrazbo svojega naraščaja ne zmorejo sredstev. Dekleta gredo zato kmalu po osnovni šoli služiti v mesto, odkoder se marsikatera vrne v svoj kmečki dom gospodinjiti kot vzgojena in izurjena gospodinja.

Služenja naših deklet v mestih in trgih pa tudi nikakor ne moremo smatrati kot vzgojno in začasno, temveč predstavlja to le neke vrste emigracijo ženskega kmečkega naraščaja, ki ga doma naše koče in majhne kmetije ne morejo preživljati. Ženska obrt (šivilja, pletilja, čipkarica, babica itd.) je tako malenkostna, da zaposli komaj 2—4% ene ženske kmečke generacije. Večja je zaposlitev kmečkih deklet v industrijskih obratih, kar predstavlja gospodarsko za majhno kmetijo ali bajto velik plus, toda o gospodinjstvi in splošni izobrazbi kmečkega dekleta v tem primeru ni mogoče govoriti. Pošolsko vzgojo in izobrazbo morejo svojim hčerkam nuditi le večje, bogate kmetije. Toda v številu malih kmetij in bajt se ti primeri kar izgube. Mimo tega pa še danes velja resnica, da mnoga kmečka dekleta, ki so posečala v mestih gospodinjске in izobraževalne zavode, postanejo „gospodične“, ki jim po končanem šolanju ne diši več življenje na vasi. Te skušajo s svojo in s pomočjo uglednih bogatih kmečkih staršev čim prej emigrirati kot neveste v mesto ali večji trg. Zakaj v zavodu se niso privadile le vsem gospodinjским in ženskim veččinam, temveč v mnogih primerih tudi vabljevemu meščanskemu življenju, in to poslednje je odločilno za njih življenjsko pot.

Najmanj 85% naših kmečkih deklet pa ne more biti deležnih take plačane gospodinjске in splošne izobrazbe, ki je danes že tudi premožne kmetije ne zmorejo več. Posamezno dekle si še celo ne more pomoči. Potrebne literature je sicer že precej, pa je za posamezno dekle draga in za večino nedosegljiva, in končno je to le teoretičen študij, ki bogve kaj ne zaleže. Tudi je predolgotrajen, dekle zanj nima časa. In naposled je brez vsake nadzоровane prakse, ki je vprav v gospodinjstvu in splošni ženski izobrazbi nujno potrebna.

Vsem tem nedostatom iščejo odločujoči in neodločujoči krogi učinkovitega leka. Poskuša se s tečaji in vsakovrstnimi gospodinjскимimi kurzi itd., nadaljevalnimi gospodinjскимimi šolami in podobnim. Vendar je to delo doslej še jako nesistematično ter nima kolektivnega značaja. Mimo tega pa se čestokrat vrši tako, da se ne upošteva duševnost samega kmečkega dekleta, ki ima zavoljo tega zagrenjen občutek, da je to prisilna stvar, da je kaprica itd. Razumljivo je, da spričo takega občutja dekle ne utegne samostojno in z veseljem delati, sprejemati snovi teoretično in praktično ter zavedno in s pogumom sodelovati. Znatnejši napredek in uspehi so se pokazali tam, kjer take nadaljevalne šole in tečaji sodelujejo s samim „Društvom kmečkih fantov in deklet“. V tej kombinaciji se kmečka dekleta počutijo bolj domača in že intimno in samostojno sodelujejo.

Kmečka dekleta so si v okviru „Društva kmečkih fantov in deklet“ ustanovila samostojne „Dekliške in ženske odseke“. Tu se zbirajo iz cele vasi — ponekod iz več vasi — kmečka dekleta ter se pod samostojnim vodstvom izobražujejo. Tu je predvsem podana neokrnjena možnost popolnoma samostojnega dela in samoizobrazbe. Dekleta sodelujejo tu res z dušo in srcem ter ustvarjajo iz lastnega hotenja in prepričanja, da more vse to le njim in vseh vasi biti v prid. Potrebno literaturo, predavatelje i. t. d. jim preskrbuje „Zveza kmečkih fantov in deklet“ v Ljubljani, ki je matična organizacija vseh „Društev kmečkih fantov in deklet“.

Kosci in grabljice, člani DKFD v šinkovem turnu

Glavna doba kulturnega in izobraževalnega dela kmečkih deklet pade predvsem v poznojesenski in zimski čas, ko dekleta vsaj z delom na polju niso več zaposlena. V tem času so vsi „Dekliški in ženski odseki“ kakor mravljišča delavnosti dekliškega duha in rok. Načrte, tečaje, teme in programe določajo deloma sama, zato pa se potem pri izvedbi tudi tako s srcem in veseljem pokore disciplini, ki je predpogoj demokratičnega in združnega dela.

Po vsej Sloveniji je bilo do 10. občnega zbora „Zveze kmečkih fantov in deklet“ (8. sept. 1954.) organiziranih v društvih oz. odsekih 3517 kmečkih deklet ali 31% celokupnega članstva kmečko-mladinskega gibanja. Dotok deklet v lastno mladinsko organizacijo pa je z vsakim letom večji, kar je le dokaz, da dekleta tudi v organizatoričnem oziru nočejo zaostati, temveč spoznavajo vrednost samoizobrazbe in vzgoje za kmečko ženo.

Dosedanje delo „Dekliških odsekov“ v društvih izkazuje razveseljivo bilanco. V času svojega samostojnega dela so odseki priredili 1937 predavanj najrazličnejše vsebine. Predavanja so se večinoma povsod vršila ob prisotnosti vsega vaškega ženstva, tako da je društvo zbralo k vzgojnem delu vso vas. Od predavanj, ki so več ali manj teoretičnega značaja, so „Dekliški odseki“ prešli k nekajdnevnim tečajem gospodinjstva ali splošne vsebine. Tu je bil pouk že globlji ter praktičnega značaja. Takih tečajev so „Dekliški odseki“ priredili 619. Še važnejši pa so daljši, mesečni ali večmesečni tečaji (kuharski, prirojevalni, higijenski, tečaj za vezenje, splošno gospodinjstvo, konzerviranje itd.). Teh tečajev so odseki organizirali 398. Vsi so bili dobro obiskani. Vodile so jih strokovne učiteljice ali pa ponekod dekleta sama. Veliko pouka se je posvečalo tudi splošnim kmečkim in gospodarskim vprašanjem (sadjarstvu, zelenjadarstvu, prašičereji, živinoreji,

mlekarstvu, sirarstvu itd.). Posebno važnost pa so dekleta posvečala tudi narodno-gospodarskim vprašanjem (zadružništvu, prodaji kmečkih pridelkov itd.).

Poleg odsekov samih je pa tudi matična organizacija „Zveza kmečkih fantov in deklet“ priredila v Ljubljani v l. 1933. in 1934. dva širša prosvetno-gospodinjska dekliška tečaja z 98 udeleženkami.

Mimo tega širokega in splošnega izobraževanja posvečajo kmečka dekleta veliko skrb tudi kulturnemu delu in splošnemu družabnemu napredku vasi. Tako sodelujejo v „Dramatičnih odsekih“ društev, skrbijo za tisk in ga razširjajo, prirejajo javne razstave ob zaključku tečajev, poučne in druge izlete ter se po odsekih medsebojno spoznavajo z obiski sosednjih društev in odsekov. Z veliko vneto propovedujejo zmernost in treznost na vasi ter čuvajo nравnost v besedi in dejanju.

Posebno srečno opravilo pa so njih lepe tekme žanjic, na katerih dostojno manifestirajo za pravico in čast kmečkega dela ter za idejo preporoda naše vasi v duhu kmečkega gibanja. Te tekme žanjic so dandanes na vasi pravi kmečki in vaški prazniki za staro in mlado. Ob njih se zbira prav vse, brez razlike mišljenja in pripadnosti. Brez dvoma je v teh kmečkih praznikih tista notranja sila, ki bo našo vas ozdravila razcepljenosti in kmečko-politične razrvanosti, ki toliko škoduje kmečkemu ljudstvu.

Učiteljica

Vida Tauferjeva

Razcevela spet pomlad se po dolini,
že lastovke od juga so prišle,
budijo zopet stari se spomini,
ljubezni nove polno je srce.

K potoku spet učiteljica hodi
in bela lica v solncu ji cveto,
šumijo vali tam v deroči vodi,
na mehkem bregu vrbe sanjajo.

Z dolino tiho je tesno objeta,
ob delu, ob samoti tu živi.
Mogočni svet tam daleč se iskri,
lepote in ljubezni ji obeta...
in hladni potok skozi vas šumi
in z njim bežijo njena mlada leta!

Prstan

Vida Tauferjeva

Srce umiva plava krasotica,
močno je bleda njena leva stran,
močno so bleda njena tenka lica,
že dolgo joče reva, dan na dan.

Roke umiva, zlati prstan briše
s platnenim prtom dolgo že zaman,
nikogar ni do njene bele hiše,
kako je bleda njena leva stran.

Pod dalmatinskim solncem

Maša Slavčeva

Nadaljevanje

Njega jo pospremi do terase, kjer sede gostje starega gospoda pri kosilu, in dekle ga predstavi zbranim. S stricem se seveda že poznata od prejšnjega leta. Eva ga povabi, naj pride kdaj v njihovo družbo: „Da ne postanete popoln „inzulanec“, če boste pogrešali „Evropcev“; vedno nam boste dobrodošli.“

„Ali se vam zdi nesreča biti inzulanec? Ponosen sem na to in vaju biti sam, če mi presedajo ljudje,“ pravi Njega in se poslovi. V dvomu zre Eva za njim. Ali naj bo to odklonitev ali samo opravičilo? Čudak...

Kako ukazovalen je njegov glas, ko da mu mora biti vse pokorno... Eva se jezi sama nase, da ga je opoldne brez ugovora ubogala, ko je ukazal, naj se vrneta. Utegne si še kaj domišljati, — ne, Eva mu bo o prvi priliki dokazala, da je ona vajena ukazovati in da morajo drugi njo ubogati — — —

Eva in Njega sedita na pomolu. Veter se lovi v njenih zlatih laseh in svetlomodra svilena ruta okrog vratu ji plapola kakor ujet kos nebesne sinjine. Dekle sedi na nizkem železnem stebričku, kamor privezujejo ladje, ko pristajajo. S komolcem se upira na prekrižano nogo, lice ima v dlani in gleda na obzorje, kjer se stikata morje in nebo. Tako odsoten je njen pogled, ko da je samo njeno telo prisotno, duh pa da je tam na obzorju in še dalje. Njega žali ta odsotnost duha in sovražno gleda dekle, ki je popolnoma pozabilo, da je on poleg nje. Njena ustna so nalahno odprta, ko da pijejo dih morja. Niso majhna usta, kakor so jih opevali nekoč pesniki, majhna usta lutk brez izraza. Taka so, ko da jih je nebrzdano hrepenenje razklenilo in osvetlilo z vlažnim bleskom želje po uživanju in zasenčilo v kotih s sencami odreke — ali trme —? Ta usta razkrivajo moč strasti... čim delj jih opazuje, tem bolj se mu dozdeva, da spoznava dekle, in želja, da bi okusil, kar obetajo usta, se ga polasča. Njene tenke in trepetajoče nosnice izdajajo živčno nprav in obrvi, ki so zdaj negibne, živijo in spremljalo njena razpoloženja. Njihovi vzgibi često nadomeščajo besede. Edino, kar je zdaj živega na njej, so njeni lasje, ki nemirno trepetajo v vetru in slikajo tresoči se sijaj okrog glave. Njega bi rad uganil njene misli, mudeče se tam daleč na obzorju, in zazre se kakor ona v daljo, kjer bleket morja zakriva horizont. Ves se je potopil v ugibanje njenih misli in ne opazi, da se je Evin pogled ustavil na njem. Motri ga in premišljuje: Kakšne misli se porajajo za tem upornim čelom? Kakšni pogledi, kakšne nade in želje za bodočnost? Kakšna je njegova preteklost tam v velikem mestu? Ali veseljači z drugimi brezskrbno iz dneva v dan kakor toliko njegovih drugov, ali študira? Kakšna je njegova družina in kakšen njegov odnos do žena in ljubezni? Ali je preoblekel z modno obleko tudi svojo otočansko nprav?

Nobena strast še ni vtisnila svojega pečata v to mlado lice... Ali pa gresta čas in greh mimo njega, ne da bi zapustila sledove? Ali je kot Do-

ryan Gray? Ne zato ker misli resno, temveč le da bi si iz njegovega odgovora mogla napraviti sliko o njem, pravi: „Čez sedem let bi se lahko zaljubila v vas...“

„Zakaj ravno čez sedem?“ jo smehljaje vpraša on.

„Zato, ker ste zdaj premladi, da bi bili zmožni čuvstev.“

„Jaz bi se ne mogel zaljubiti v vas.“ Trdo in skoro žaljivo zveni njegov glas. Pretrdo zveni, se zdi Evi, da bi govoril resnico. Morda je užaljen in je to osveta, ali pa strah pred žensko, ki se izraža v podzavednem uporu? In nenadoma, kakor so zmožne samo ženske, si želi Eva, da bi se zaljubil vanjo, samo za kazen za te besede. Že ji je žal te želje. Smešno, le zakaj se mu hoče maščevati, saj ji ni ničesar storil... Vendar čuti, da vzbuja vse njegovo ponašanje v nji neki odpor, željo, da mu kljubuje, da ga jezi...

Njegov brat Tomo sedi v bližini na obali in krpa vrše. Eva se zazre vanj. Primerjaje ji begajo pogledi med Njegom in Tomom, tako da mora Njega čutiti, kako ju na tihem ocenjuje.

„Lep je vaš brat... Interesanten, moški, ne osladen krasotec...“

„... kot na primer jaz!“ konča Njega njegov stavek.

„Tega nisem dejala.“ de hladno Eva.

„Toda mislili ste si!“ ugotovi s prepričanjem on.

„Hvala, lepo me sumničite. A če vas veseli, si lahko mislite, da sem hotela to reči. Vam je zdaj po volji?“ Vroča želja, da bi ranila ponos, ji je narekovala te besede. On molči.

„Lep je vaš brat —“ vrta Eva dalje v rano.

„Odkrijte mu ljubezen,“ ji skoro zaničljivo odgovori in luča kamenje v morje. Eva se natihem veseli. Uspelo ji je, da ga je spravila v nevoljo. O, prav tako ljubosumen je kakor vsi moški!

„Oženjen je!“ mu ugovarja.

„Kaj zato!“ de z izzivalno trmo Njega in nekaj kot prezir je v kadenci glasu. Eva čita njegovo neizgovorjeno misel: vam modernim dekletom to vendar ni vzrok za odreko! Morda Njega pričakuje, da mu bo ugovarjala na njegove besede, a ona nalašč noče.

„Saj res, kaj zato?!“ skomigne malomarno z rameni in gre. „Zapeljevat ga grem,“ pravi in se ozre počasi preko rame. Leno in premišljeno se oddaljuje od Njega, hoče, da naj občuti, kako se večja prijateljska razdalja med njima.

K Tomu gre dekle. Na kamen poleg njega sede in gleda velike vrše, razpostavljene okrog njega. Zde se kakor ogromni kolobarji sira, spleteni iz žice. Tomo krpa mestoma potrčano žico in vpleta na eno stran vrš zelenje, da jih ribe v vodi ne zapazijo.

Kar premore ljubeznivosti v pogledu, jo podari Eva Tomu, ko upre vanj oči in vpraša: „Tomo, kdaj jih boste vrgli?“

„Zvečer,“ odgovori Tomo in se niti ne ozre od posla.

„Pojdete sami s čolnom?“

„Sam.“ Tomo še ni uganil, da ga sprašuje s posebnim namenom.

„Ali bi me vzeli s seboj?“

Začudeno se ozre ribič vanjo. „Zakaj ne?“

„Na svidenje torej — kdaj?“ se smehlja Eva vprašujoče.

„No, recimo okrog osme ali malo kasneje, ko pada tema.“ Negotovost v Tomovem glasu izdaja, da še zdaj prav ne veruje v čudno željo.

„Prav, Tomo, in ne pozabite doma pri Mari glave in srca!“ se zasmee glasno Eva. Tomo jo še vedno začudeno gleda. Prvič da se danes šali z njim. Iz hiše prihaja Mare: „Pojdi, Tomo, v hišo, majka te kliče!“ Njena roka nezavedno spolzi ljubeče preko njegovih las. Tomo vstane in z bahavostjo mladoporočenca, ki se rad postavlja pred svetom s svojo srečo, ovije Mari roko okrog pasu, tesno objeta gresta skozi vrt v hišo. V Evini notranjosti se bolešno nekaj zgane in sama sebi se zazdi beračica, stoječa v temi, in zroča za sijajem ljubezni, ki se ji zdi nedosegljiv.

Gostje so zbrani pri mizi, pravkar so povečerjali. Tudi Njega je med njimi, prvič. Sam ne ve, kaj ga je napotilo baš osorej sem. Morda poslednji pogovor med njim in Evo? Ne, ne, saj so še druga vesela dekleta gostje starega gospoda in celo lepša od Eve. Zakaj naj bi se vedno ukvarjal le z njo?! Kaj mu je tega treba, da ga izziva in jezi, če le more?

Pogovor teče o tem, kam pojdejo na izprehod.

„Jaz ne grem z vami!“ izjavi Eva in vstane od mize.

„Zakaj ne?“ vpraša Njega proti svoji volji.

„Navajena sem biti sama, če mi presedajo ljudje — gospod inkvizitor!“ pravi Eva v najljubeznivejšim nasmehom. Vsa družba prasne v smeh. Vrnila mu je lastne besede. Njega se nasmehne in ničesar ne odgovori, a v njem vse kipi od srda.

„Lahko noč, danes se ne vidimo več!“ se poslovijo Eva od družbe.

„Dobro zabavo!“ ji pomembno žele dekleta.

„Hvala, to se mi gotovo izpolni!“ pokima dekle nazaj.

* * *

Tomo jo čaka v čolnu. Morje je mirno, brez vetra, brez vala, stekleno. Sama sta. Skoro neslišno se potaplja v temno vodo, mesečina je razlita vsepovsod in prepeta po morski gladini kakor razpeta srebrna mreža. Zdajpazdaj se vrže iz vode riba in pljuskne nazaj. Čoln polzi po morju kakor sen. Oba molčita. Črni obrisi sosednjih otokov, izza katerih vstaja mesec, obroblyajo blesket pokojnega morja. Dober streljaj od obale vrže Tomo sidro. Ogleduje se. Na obalo gleda in nato ugotovi po vrvi globino morja. Kakih deset metrov globoko je obležalo sidro. Tu bo vrgel vrše v morje.

„Kako si zapomnite kraj, kamor vržete vrše?“ zanima Evo.

„Poglejte tja, naravnost. Ali vidite kapelo na obali? In za njo gori v bregu tik nad njenim križem cipreso? Zdaj se okrenite sem, na levo. Tudi tu si moram zapomniti dve točki. Evo: tisti telegrafski drog in za njim daleč v bregu kup kamenja. Če si mislim ravno črto od kamenja preko droga do naju in prav tako od ciprese do kapele in do naju, se stikata baš, kjer je naš čoln in tu vržem vrše v morje. Jutri popoldne pojdem ponje in po točkah, ki sem si jih zapomnil, jih bom našel in jih dvignil s kavljem in

konopom.“ Prijel je prvo vršo, se uprl z nogo v rob čolna in jo varno spustil v morje. Tako je storil tudi z drugimi in jih je potopil v bližini prve. „Dodelal sem. Ali naj se vrnemo?“

„Ne, ne, še kaj! Rada bi gledala v nočno nebo in kramljala s pravim otočanom, kot ste vi.“

Tomo se nasmehne: „Kako bi vam mogel povedati kaj zanimivega navaden seljak?“

„Pripovedujte mi o življenju na otoku.“

„Enolično je, ne bo vas zanimalo...“

„Ne poznam ga, zato me zanima. Čutim, da tu ljudje drugače živijo in mislijo, rada bi zaznala utrip njihovih src, rada bi bila kolesce v stroju njihovega življenja.“

„Kmalu bi vam presedalo...“

„Morda pa ne?!“ Dekle leži v dnu čolna, roke ima sklenjene pod glavo in gleda v nebo, kjer se leskečejo zvezde kakor bolni cvetovi.

„Povejte, Tomo, ali so ljudje tu srečni?“

„Da, mislim, da so. A kdo bi to vedel? Komaj zase vem.“

„Vi ste? Popolnoma?“

„Popolnoma.“

„Ker imate mlado, lepo ženo. Ali boste tudi ostali?“

„Preveč bi radi vedeli. Kdo bi si s tem belil glavo?“

„Povejte, Tomo, ali je res, da so vaše žene tako zveste svojim možem? In možje ženam?“

„So, zveste so, pogledajte mojo mater, ki je dvajset let čakala na očeta, da se je vrnil iz tujine. Dvajset let mu je bila zvesta. Mnogo je takih žen pri nas. Slabih ni, ali pa so bele vrane.“

„In možje?“

„Če ostanejo doma, se redko izneverijo, a če gredo v tujino — tam je mnogo prilik in nihče ne ve, kaj se tam godi. Težko je možem brez žene, laže je njim brez moža.“

„In vi, Tomo, ali mislite, da bi se mogli kdaj spozabiti v tujini, daleč zunaj v svetu?“

„Danes mislim da ne, šele malo časa je Mare moja, a kdo bi vedel? Kri je kri in če zavre, ni časa misliti na zvestobo.“

„In tu? Če bi prišla tujka, postavim jaz, in bi se zaljubila v vas, ali pa ne — če bi hotela biti vaša samo za kratek čas, dokler je tu in bi potem odšla za vedno, ali bi vam mogla vznemiriti kri?“

Tomo zavzeto molči in jo gleda, žila na čelu mu nabrekne in Eva ne ve, če jo bo udaril ali poljubil. Skloni se k nji in jo pohlepno in začudeno gleda. Ne ve, ali so njene besede resnica ali laž...

„Ali bi se lahko zaljubili vanjo s srcem, čeprav bi videli, da vas ona ne ljubi?“

Kri plane Tomu v glavo in hripav je njegov glas, ko pravi: „Ne vem, ničesar ne vem — —“ Vroč, nevaren molk visi nad njima. Dekle si ni prav na jasnem, zakaj mu to govori. Morda ker hoče spoznati mišljenje in čuvstvanje teh ljudi; iz igrivosti, ker hoče videti Tomovo zadrego ob

misli na greh in ker hoče sama sebe prepričati, da se je zmožna odtegniti vplivu Njega, čigar osebnost jo bolj in bolj zavzema. Da, zato se igra s Tomom, da bi si dokazala, da ji Njega ne pomeni več kakor on. Eva preseka pot z nožem: „Vas ničesar ne vabi na morje, v tuje dežele med tuje ljudi?“ Tomo jo začudeno pogleda, ne more slediti skoku njenih misli. Pomolči, da se zbere, potem pravi: „Ne, zdaj ne več. A kot otroka me je vabilo, vselej, kadar je kdo odšel, me je prevzela zavist in želja, da bi šel z njim. Kako naj vam povem? — Zdi se mi, ko da je vsak vzel kos mojega hrepenenja s seboj...“

„Ali niste nikoli premišljevali o tem, kaj bi storili tam zunaj? Ali bi delali z rokami kakor vaš oče, da bi zaslužili denar, ali raje z razumom, mislimi? Ali bi hoteli postati na ta ali oni način slavni?“

„Nikoli še nisem razmišljal o tem. Vem samo, da mi je dobro tu in da si drugam ne želim.“

„Kakšen je vaš brat Njega? Vase zaprt se mi zdi in trmast.“

„Da, trmast je, v tem je pravi Dalmatinec. Kar hoče, se mora zgoditi. Zobe bo stisnil in šel z glavo skozi zid, da bo obveljala njegova. A včasih se zopet otrese stvari, ki bi bil pred hipom dal zanje življenje, skomizgne z rameni in pusti stvarjem, naj teko, kakor jih je volja.“

„Njega in vi, oba sta lepa, vsak po svoje. Da ste zunaj, v velikem svetu, bi vas žene ljubile, mnogo žena... Tu vas ljubi samo vaša, a tam bi menjavali ljubezen kakor denar, od ene do druge...“

„Ni mi do ljubezni mnogih žena, zadovoljen sem, da me ljubi ta, ki jo imam jaz rad. Zakaj mi govorite vse to?“

Eva se zasmeje: „Hudobni duh sem, ki vas skuša. Kažem vam svet in življenje in vam pravim: vrzi se vanj in vse to bo tvoje.“

Skozi trdno stisnjene ustne zamrmra Tomo: „Ali se vam da šaliti s seljakom, kakoršen sem jaz?“

„Ne šalim se. Sovražim ljudi, ki žive v miru kakor v stoječi mlakuži. To ni življenje, to je živalsko, človeka nevredno prežvekovanje lastnega zadovoljstva, ki ne požene človeka nikoli naprej. A človek mora stremeti naprej, zato mu je dal Bog pamet. Rada skušam zasejati v ljudi nemir, tak ali tak, da jih vzpodpode k premišljevanju, delu, hrepenenju ali čemurkoli že, pa najsibo k dobremu ali slabemu, kajti tudi iz slabega se rodi včasih dobro, če ne drugega, vsaj izkušnja. Vsaka rana zbudi po bolečini odpor ali upor in kje bi bil svet, če bi ne bilo tega. Ali se vam ne zdi, Tomo, da izvira iz čustev krivde in trpljenja prav toliko dobrega, da, morda še večja dejavnost kakor iz sreče in zadovoljstva?“ Oči se ji svetijo s čudnim bleskom in prsti ji živčno drhte. „Ljubim nemir in ga rada sejem, da čutim okrog sebe življenje ljudi kakor stroje, ki imajo vsak svoj ritem in ki sem jih poglala v tek jaz...“

„Ne razumem vas popolnoma, a zdi se mi, da je to stvar usode, Boga, ne vaša. Čuvajte se, da ne pride nekoč povračilo, ko se zgodi, da se bo maščevala usoda nad vami in se bo kdo drugi poigral z vašo usodo, kakor ste se vi doslej z drugimi!“

Zamišljeno pravi Eva: „Večni nemir sem in izzivam usodo, ker je ne poznam. Iz objestnosti si jo kujem sama; morda iz užaljenosti, ker je doslej še nisem spoznala, ker me še ni pograbilo njeno kolesje. Morda to tudi ni samo objestnost in užaljenost, temveč želja, da si naprtim sama odgovornost za vse dogodke, ki jih sprožim, da se morem obdolžiti sama za neljube ali ljube posledice. Nisem med tistimi, ki čakajo, da se kaj zgodi z njimi. Sama delam dogodke, življenje. Ali pa se mi vse to samo zdi? Toda ali ni vse naše življenje samo ono, kar si domišljamo, da delamo, pa najsibo res ali samo domišljija... Prav imate, Tomo, kdo bi vedel odgovor na vse?“ Oba sta potopljena v globok molk.

Tomo premišljuje razliko med tem dekletom in dalmatinskimi ženami in se čudi, kako so različne. Zgrozi se ob misli, da bi mogla tako govoriti njegova Mare, in vendar občuduje to dekle, ker je zanj nekaj tujega, nekaj kakor prepovedan sad.

„Povejte, Tomo, ali se vam zdi ljubezen lepa, nekaj izrednega ali samo neobhodno potreben del našega življenja?“

„Eh, kako bi vam to povedal? Biti mora pač kakor rojstvo in smrt, brez nje bi ne bilo ne enega ne drugega. Vsakemu je pač namenjena, lepa ali prokleta, vsakdanja ali nenavadna... Nam je rojstvo pomlad življenja, ljubezen poletje, jesen dá sad poletja in zima je starost in smrt. Kakor smo podvrženi letnim časom, tako se nam odmotava življenje — — — Čudno, če sem srečaval v mestu žene, kakor ste vi, so se mi zdele tako daleč kot popolnoma drugi ljudje, ki nam niso prav nič podobni, in nikoli bi si ne bil mislil, da bi jih mogel razumeti, kakor razumem danes vas...“

„Vse to je samo slučaj, Tomo, čas, kraj in razpoloženje. Če bi se srečala v mestu med drugimi ljudmi, bi morda pretekla leta in bi ne dosegla te stopnje zaupnosti kakor danes. Niti svojim najboljšim prijateljem nisem še govorila stvari, ki jih danes vam, čeprav vas poznam šele teden dni. Vse to dela narava, noč...“ Nenadoma prevzame Evo zopet želja, da bi zbegala tega preprostega ribiča, želja, ki izvira iz kesanja, da se je preveč razkrila, in zato hoče zopet zamesti in zabrisati sled svojega priznanja. Da, njemu je lahko, njemu življenje ni problem, vse, česar ne razume, odvrne od sebe s tolažilom: kdo bi vedel? Zavidna mu je te sreče in tega miru in nekaj nerazumljivega jo sili, da bi ga begala.

„Ali ne čutite, Tomo, kako je tema kakor nekaj živega med nama? Kakor živa vez. Skrivnostna čarodejka je, ki je položila vam in meni roke na ramo in skozenjo se preliva vsak drhtljaj telesa in glasu, vašega in mojega... Zakaj se tresete, Tomo? Vas je strah mojih besed in njih dotika?“

Tomo čuti skozi temo njen pogled kakor vroč solnčen žarek. Skuša se nasmejati: „Bojim se vas!“

„Ne jemljite mojih besed resno, Tomo... Pijana sem noči in morja, na valovih neznanega hotenja in hrepenenja kolebam, v temo govorim in ne vem, kdo je tam...“

Mesec se skriva za oblake, sveti in ugaša za njimi. Odsvite morja ima Tomo v očeh, na vse je pozabil, ko da bi ga bil vsesal vrtnec njenih zme-

denih besed in opoja. Ves svet je utonil, bregov ni in ne otokov, vse je zalilo morje. Samo njihov čoln in onadva sta. In Mare ni več. Tomo šepetaje v temo: „Strah me je samega sebe...“

Jasno kakor žarka luč posveti nenadoma v opojni mrak Evin glas:

„Ne bojte se, Tomo, vas čuva ljubezen vaše žene!“

Tomo se zgane, kakor da se je prebudil. V zadržanem dihu se duši beseda: „Zakaj ste dejali baš to?“

Trudno, v notranjosti osramočena, pravi Eva: „Ker je bilo treba...“ in si misli, da je bil poslednji čas, da prekine kruto igro, za katero je škoda tega odkritosrčnega, dobrega človeka. Saj ji ni ničesar storil...

Ta hip je pretrgana čarobna tančica, ki je zastirala za nekaj časa spomin na vse.

Mare! — — —

Niž odziva ni ob tem imenu v njegovem srcu. Samo tema in tišina, boleča tišina.

Čoln se ziblje na rahlih valih. Na bregu, kamor plove, se riše temna senca.

„Mare vas čaka,“ ugotovi Eva in ne ve, zakaj ji je glas zbadljiv.

„Ne, Njega čaka vas...“ odgovori Tomo in potem umolkneti. Čoln drsi v pristan. Eva skoči iz njega in prezre roko, ki jo ji daje Njega, da bi ji pomagal iz čolna.

„V tem hladu, tako pozno voziš gospodično po morju? Kje ti je pamet? Ali ne čutiš hladu na svoji lastni debeli koži?“ Nejevoljen je Njega in kara brata. Tomo pospravlja v čolnu in ne odgovori.

„Jaz sem hotela, na mojo prošnjo sva ostala zunaj!“ Tako odločno zveni Evin glas, da ji nima smisla ugovarjati. Nenadoma pravi mehko: „Bajno je bilo,“ in pogleda Toma. Njega občuti to kot žalitev. „Pojdiva se malo izprehajati!“ pravi in bolj ukazuje kot predlaga. Eva mu smeje umakne svojo laket: „Kje vam je pamet? Ali ne čutite hladu na svoji lastni debeli koži? Pojdite sami!“ in se okrene k Tomu: „Greste v hišo?“

In Tomo gre. Dela v čolnu ni dokončal, a gre, ker ve, da pojdeti z Evo skozi vrt, ki je v temi, in upa, sam ne ve kaj. Počasi hodita, vedno počasneje. Pot je kratka in že stojita pred hišo, ne da bi kaj izpregovorila. V veži je tema. Ko odpre Tomo dur, se vlije skoznje v širokem valu mesečina. Eva obstoji pri vratih svoje sobe: „Hvala vam, Tomo, lepo je bilo...“ počasi govori in njemu se zde njene besede tako velike in lepe in pomembne, kakor da je usoda v njih.

„Vam hvala,“ ji zmedeno odgovarja, „tudi za one besede Njegu!“ ter ji podaja roko.

„Lahko noč, Tomo...“ de Eva mehko in položi svojo roko v njegovo. Narahlo, brez stiska ostane v njegovi delj, kakor bi smela.

„Lahko noč.“ Kakor pesem brez poslednjega akorda zveni njen pozdrav. Ločita se.

Ko Tomo leže, drhti. „Hladno je,“ si pravi in se odene, a čelo mu je potno in kljub temu ga mrazi... Poleg njega pokojno spi njegova mlada žena.

Dalje prih.

Živa smrt

Ena Deisingerjeva

Oblaki na obzorju so vedno temnejši. Težka sopara v vzdušju se ti hotapi v dušo kakor smrtna otožnost. Ne veš, kaj je smrtna otožnost, če ti niso solze zalile srca in se sivina zlih slutenj ni privila k tebi tako tesno, da te duši.

Trpljenje pljuska vate in ti sekaš te pljuskajoče valove s skrajnim naporom, potem pa pride tisti odločilni trenutek, ko te končno zapuste moči in se zrušiš. Nič več ne trepečeš za svoje življenje, nič več se ne bojiš smrti, nič več ni v tebi strahu, da te bodo pogoltnili plesoči vrtinci. Kakor brez zavesti čakaš konca. Tvoja jadrnica se dviga in pada na vzburkanih valovih življenja, jezne vodé jo sečejo in tržejo, dokler ne udari vanjo val, ki jo prekolje na dvoje.

V tej usodni uri ni v srcu ne prošnje ne molitve, srce ne čuti ne prostosti ne spon, ne vezanosti, ne samote in ne potreb; tiho raste v bližajoči se hlad smrti, vse drugo izginja kakor zlatopeni soj. To je ena tistih brezbrežnih nemih bolečin srca, ko si ravnodušen za vse in ti je smrt enako blizu ko življenje. V tisti brezobrazni, usodni minuti je bilo tudi Silvi, ko so jo položili v rešilni voz, prav vseeno, kaj se zgodi z njo. Misel ji ni več kovala borb, zdelo se ji je, kakor da je razpeta med brezdom in zenitom, srce pa je lačno le še miru, miru — —

* * *

Pod vrbo žalujko že davno spi njena mati večni sen; njej je bilo takrat šele pol leta. Oče se je potem zapil; po poklicu je bil igralec. Bog ve, kam ga je zanesla usoda. K sebi jo je vzela teta, sestra po njeni materi. Teta Marička se je preživljala zelo skromno. Nabirala je kostanj in napravljala iz njega škrob, likala moške srajce in naprsnike, Silva pa ji je pri tem pomagala od rane mladosti. Silva je tudi raznašala perilo strankam, Tu pa tam je dobila kak dinar napitnine. Stanovali sta v podstrešnici. Teta je bila silno redkobesedna, odsečna, nikomur ni zaupala, kaj ji teži srce. V zgubani obraz je bilo zarisano trpljenje. Poročena ni bila. Na steni je visela fotografija nekega mladega moža. Silva ve, da je bila teta preponosna, da bi kdaj prosila ljubezni. Še njej ni nikdar izrazila, kaj je skriti vir njene tegobe. Hodila ni teta po navadi nikamor od doma, prijateljic tudi ni imela. Likala je od jutra do večera. Noge so ji od stoje zatekle, zato tudi ob nedeljah ni mogla v cerkev. Le na božič in veliko noč je šla v cerkev, a to zelo zarana. Edine čevlje, ki jih je imela, prostorne in trde kakor kost, je tedaj obula na zatekle revmatične noge.

Živeli sta skrajno siromašno. Kmalu se je usoda zaokrenila še na slabše. Nekega jutra je ostala teta v postelji. Noge so ji močno zatekale, prsti na roki so ji postajali modrikasti. Silvi je naročila, naj gre k hišni gospodinji v prvo nadstropje po staro služkinjo Rezo, ki je bila dobrodušna ženica ter je teti semtertja storila kako uslugo. Reza ju obiše. Takoj

postavi pravilno diagnozo, ko zagleda bolno Maričko. „Srce! V bolnico bo treba.“ —

Silva šiva teti edino izprano srajco, ki ji je še ostala izmed strganih kosov perila. Nešteto lukenj ima ta srajca. Silva klone. „Preveč je strgana, teta, ne morem zašiti, res, ni mogoče!“ Teta vzdobada: „Kdor hoče, vse naredi!“ Znova je vzela Silva v roke šivanje in za silo skrpala srajco. Teta jo je oblekla.

Rešilni voz že stoji pred hišo. Obedve pomagata teti po stopnicah in nato v rešilni voz. Silva jo spremi v bolnico. —

Naslednji dan jo gre obiskat. Zaman jo išče po bolniških sobah naznačenega oddelka. Stopa od postelje do postelje in bega z očmi po obrazih bolnic. Sestra pojasnjuje: „Sinoči je umrla na tem oddelku neka beračica, ki so jo bili dopoldne pripeljali v bolnico. Morda iščete to? Je to vaša teta?“ Silva se zgane, trpko premišlja: Beračica? Kakor ona ženska, ki dan na dan na stopnicah frančiškanske cerkve prosi miloščino? — Ne, ni res? Njena teta tega ni nikdar storila, za ves svet bi ne bila storila tega nikoli. Med jok se meša srd in užaljenost. Nikdar ni njena teta ničesar prosila tujih ljudi. Še z ljubeznijo je bila skopa. Silva ve, da jo je teta ljubila, a je to ljubezen sramežljivo skrivala.

Tako je ostala Silva sama, brez svojcev, zapuščena kakor zelena oaza sredi puščave. Bilo ji je takrat 17 pomladi.

Nešteto pohlepnih in poželjivih moških rok se je poslej iztegovalo po njej. Borila se je Silva in otepala teh rok. Pošteno se je hotela prebiti skozi življenje. Iskala je delo, vsepovsod se je oglasila, potrkala na nešteto duri, a brez uspeha. Ob tem spoznanju trese Silvo mrz in strah pred prihodnjim dnem. Kaj bo? Tegoba ji je razlita na ustnicah, ena sama želja ji gori v srcu: služba, delo. Noče propasti kakor tisoč drugih deklet, do kraja zavrženih in ponižanih. S krčevito stisnjenimi pestmi prosi kruha od tvornice do tvornice. Kruha! Glad grabi že za njen zadnji ponos, bolečina bde se meša v grozo spoznanja: ničesar ni več, ne kruha ne strehe, ne usmiljenja ne pravice! Kakor žalna koračnica odmevajo koraki brezposelnih po pločnikih. Silvo trese tajna groza obupa. V očeh se ji zrcali nepopisno gorje sveta in obupno obtoževanje vseh živih, vesoljne človeške družbe.

Nekaj neizrečno resnega je v njej, prirojeno trpko spoznanje brezupa. Globoko v njej je odjeknil ponos njene tete. To svojo umrlo teto razume šele danes, ko ji drhti vse telo od pritajenega gnevā, ko ji lica užiga srd, ko je našla za vse prošnje le gluha ušesa, ko se bori zoper ves svet za košček kruha in življenja. Do smrti je že utrujena, bori se sama s seboj za pogum in moč. „O, ko bi se mogla zdajci znajti tam onkraj, kjer sta mati in teta!“

„O Bog, kaj govorim?“

„Oče, ki skrbiš za ptice pod nebom in oblačiš lilije na polju, usmili se me! Oče, daj nam danes naš vsakdanji kruh...! Usmili se me, usmili!“

Kakor švigne nenadoma plamen iz hiše, tako je planila iz nje bolečina in se sprostila v obupno prošnjo.

Mirna lepota vodâ ob obrežju jo prijazno vabi. Nevidni demon ji pri-
govarja: „Iztrgaj se iz tega prokletega življenja!“

Valovi omamno kličejo: „Pridi, tu ni boja, ni kriz, ni gorja! Pridi,
pri...di!“

Silvine oči so zamišljene in zameglene od boja in obupa. Z vso silo se
otresa težkih misli. Solnčno se hahlja valovje: „Pri-di, tu ti bo laže, tu je
lepše, tu se odpočiješ!“ Silva se nehote pomika proti valovju.

Tetin obraz gleda vanjo smrtnootožno, strahotno zaskrbljeno: Nikar!

Silva se zave. Stopi nazaj. „Sveta Devica, kam sem zašla!“ „Ne, tega
nočem!“ „Nočem!“

Strahotno izsušeno telo, živo okostje s plamtečimi očmi gori v mo-
gočnem zagonu bolesti. „Ne, ne storim tega!“

Iz njenega krika zveni bridek glas. Odhitela je proč od obali zape-
ljivega valovja. Dobojevala je boj. Za spoznanje lažji je njen korak. Nova
sila je zagorela v njej — svet samega neizmerne upora. Na bregu smrti
je znova oživila njena življenjska moč, hlad groba ji je vrnil pogum.
Kakor prasket živega ognja je zakipela od poguma in moči njena izbičana
duša. — Kakor Mojzes v gorečem grmu izpoveduje pred božjim obličjem
svoj Credo. Suhe, sestradane roke se dvigajo k prisegi in zavezi: da,
vzdržati hoče do konca in do kraja. Živeti hoče, čeprav njeno izstradano,
koščeno telo umira od skeleče bolečine gladu. Neupogljiva hoče biti, tako
kraljevsko dostojanstvena kakor njena teta, ki je ostala večno svetlo za-
pisana v njenem srcu. Tetina pot razsvetljuje sedaj njeno. Biti hoče kakor
ona, njena teta, nikdar proseča in tožeča, zaprta in nema, močna in ne-
zlomljiva, ki je ni mogel razmajati vihar življenja, čeprav jo je hičal
do kosti. Najsi so jo imeli v bolnici za beračico, vendar je bila navzlic si-
romaštvu kraljevsko vzvišena. Tetina veličastna bitnost sega preko groba
do nje, deroča energija pokojnice se vtelesuje v njej. V očeh ji sije ogenj
nadčloveške moči, ki gospoduje nad smrtjo. — —

* * *

Silva ni nehala s povpraševanjem za službo, za kruh. Opoteka se od
slabosti. Pred nosom ji zapirajo vrata, koder pozvoni. Ponekod so vljud-
nejši in ji vsaj odgovore, čeprav s ponarejenim, zlaganim sožaljem: „Žal,
pri nas ne potrebujemo služkinje, povprašajte morda drugod!“ Tako po-
dobni so si vsi taki odgovori, da ne potrebujejo ne služkinje ne strežnice,
ne potrebujejo dela njenih rok, njene pomoči ne pri pranju in ne pri
drugem gospodinjskem delu. Poskusiti hoče svojo srečo še v palači na
koncu ulice. Tolikokrat je že šla mimo, morda bi pa le bilo mogoče dobiti
v tej palači kako zaposlitev? Morda so tu boljše, imovitejše gospodinje?
Da, poskusiti hoče še tu.

V I. nadstropju se ni upala pozvoniti. Z usnjem obita vrata so tako
resnobno molčeča, nedostopna. Ne, za temi vrati se ne da povpraševati.
Beda ji je izvežbala pogled, ki je gorel od vročice spoznanja. V II. nad-
stropju palače zopet polno imenitnih vrat, nad njimi napisi imenitnih
uradov. O, ta vrata so prav tako mogočna in preteča ko spodaj v I. nad-

stropju. Ko pozvoniš, se prikaže livriran sluga, ogleduje te od glave do petá, ne čaka niti tvojega pozdrava, že jezno zaloputne vrata. Ona to vé, vse to je že doživela. Zatorej dalje v višje nadstropje. Korak kleca. Bleščeče siva vrata v III. nadstropju so prijaznejša. Nič ohola, navadna lična stanovanjska vrata. Tam pozvoni Silva, prav počasi, plašno, umerjeno, da zvok ni preveč hreščeč in ne spravi takoj v nejevoljo stanovalcev, kajti te „milostive“ so glede zvonjenja prav posebno živčno občutljive.

Ploščica na okroglem okencu iz medí se premakne na vratih. Sivo, brezčutno oko se zapiči vanjo. V dušo ji sega mraz. Zadirčen glas seka vanjo: „Smo na magistratu plačali!“ „Saj ne beračim,“ a odgovoriti ne more, grlo je tako suho, besede padajo neizgovorjene nazaj v dušo kakor skala. „Slišite, če se takoj ne poberete od tod, pokličem stražnika!“ Silva se oprime držaja na stopnišču, da ne pade. Postalo ji je slabo. Celo v sencih ji tolče odmev tega kričanja.

Shujšani obraz s štrlečimi ličnicami dobiva uprav mrtvaški izraz. Silva nič več ne ihti, ne tarná. Previdno se oprijemlje držaja in polzi stopnico za stopnico nizdol. Gladni želodec, ki je preje tako neutешno rjovel kakor volk, da jo je skelelo vse telo, je sedaj čudno miren. Volja biča telesne sile, trdo in sunkovito gospodari nad njimi. A ta dogodek jo vendar tako boli. Duša je še vedno občutljiva; bolečina v duši reže kakor brušen nož.

Ob koncu stopnic pojemajo znova telesne moči. Izhirano telo je v ugašanju, sile so docela izžrpane. Napon volje raste. Obstala je. Vso nakopičeno energijo volje je sedaj osredotočila v en sam ukaz: „Ne bom se zrušila!“

V veži stoji, vzravnana kakor kip. Iskrice življenja, ki so v telesu, dogorevajo. Volja kljubuje smrti. Kri se pretaka počasi po žilah, v ušesih ji zveni kakor prazniško potrkavanje zvonov.

Tako nepremično stoječo — posebljeno živo smrt — jo ugleda gospa iz hiše. Krik! Na mah pritečejo radovedni gledalci. Silvo ogovarjajo, sprašujejo. „Živa je, še diha,“ pravi nekdo. „Brž po rešilni voz!“ Ona sliši glasove kakor iz daljave prihajajoče. Ustne so ji trdno zaprte, nikoli več se ne odpro. Misel ji je že begnila v onostranstvo.

Rešilni voz je nemudoma prispel.

Negibno, trdo, zravnano ko kip so jo položili v rešilni voz.

Obraz ji je čudovito svetel, brez pege in madeža kakor pokrajina po izliti nevihti.

Ljudje v poslopju se razhajajo s počasnimi, spokorniškimi koraki. Morda jih je le malce sram, morda je nekatere le pretresel pričujoči prizor, morda jih je le nekoliko strah, kako bi bilo, če bi tudi sami nekoč zaman moledovali za troho človeškega usmiljenja.

Iz mračne veže drhti groza.

Časopisi so drugi dan prinesli suhoparno vest, da je ona mlada ženska, ki so jo našli v veži poslopja, v bolnici preminula.

Zdravniška preiskava je pokazala, da je želodec prebavil samega sebe.

Ženski tipi v romanih Turgenjeva*

Milena Topolovčeva

Do nastopa Turgenjeva nima ženska v ruskih romanih in povestih važnega mesta. Prvi, ki jo skuša uvesti v literaturo kot bitje vredno pozornosti, je Karamin. V povesti „Bjednaja Liza“ opisuje, kako je lepo vaško dekle postalo žrtev oholih, vsemogočnih graščakov. Nekoliko bolj obravnava ženo romantika. Njen zastopnik Puškin ustvari v „Evgeniju Onjeginu“ dva lepa ženska lika, Olgo in Tatjano, ki čitatelja resnično navdušita.

Kot glavne junakinje pa nastopajo žene šele pri pisateljih 40 let desetnajstega stoletja. Opaža se, da postavlja ta literarna šola ženo mnogo više od moških, da tvorijo prav za prav samo žene pozitivne tipe v ruski literaturi tega časa. Zlasti Turgenjev, glavni zastopnik te šole, prikazuje žene v vsej njihovi moralni veličini, da tembolj osvetli nezmožnost in ničevost moških herojev. Ženo pošilja v svet kot boriteljico in uresničevalko humanih idej, a ne več kot statista ali bitje, ustvarjeno le za igračkanje, vzgojeno v puhlem, propadajočem plemiškem okolju in čakajoče na ženina. Plemiška hči se zanima pri njem za nove, prodirajoče ideje, se posveča delu in izkazuje dovolj energije za aktivno sodelovanje pri reševanju vseh važnejših življenjskih vprašanj.

Vzrokov takega gledanja na ženo je pri Turgenjevu iskati v novih družabnih razmerah in v pisateljevem osebnem odnosu do žene.

Kar se tiče družabnih razmer, vidimo, da se je ravno v drugi polovici 19. stol. politično in socialno življenje v Rusiji dokaj izpremenilo. Plemstvo je propadlo, kmetu pa se je jelo obetati svobodnejše in človeka dostojnejše življenje. Nastopila je nova doba, doba dela, ko bi se moral z delom izkazati tudi plemič. Prejšnji gospodar tisočev podložnih, ki mu je streglo pri najmanjšem oprasku nešteto slug, pa dela ni bil vajen. Plemiška vzgoja in ves način plemiškega življenja mu nista mogla vzbuditi zmisla za resno delo. Pač pa se je mladi plemič vdajal vsakršnemu razmišljanju, snovanju novih, humanih idej in razreševanju najrazličnejših problemov. Kljub velikemu idealizmu in zanosu, s katerim je propagiral svoje ideje in z njimi osvajal okolico, je vendar njegovo življenje minilo brezplodno. Svojih idej ni mogel uresničiti, ker mu je zato nedostajalo moči, samozavesti in žive vere v uspeh svojega delovanja. Propadajoči plemič je postal pod silo razmer enak onim, ki so mu preje tlačanili; zato se je čutil zapostavljenega in ponižanega. Spoznal je, da je kot plemič odveč novi človeški družbi, da pa kot človek ni zmožen dela in da tudi njegova filozofija in razreševanje problemov nikomur ne koristi. Nekdanji gospodar tisočernih podložnikov se je tedaj zavedel svoje brezpomembnosti in ničevosti, ta zavest ga je spravila v obupen duševni položaj, v resignacijo ali često celo do samomora.

Tako je ta doba rodila takozvane odvišne ljudi, ki se ne morejo živjeti v nove razmere. Ena izmed značilnih njihovih potez je tudi, da ne morejo ljubiti. Najgloblje čuvstvo, ki ga občutijo kdaj v življenju, je le prija-

* Predavanje v Splošnem ženskem društvu ob 50 letnici pisateljeve smrti.

teljstvo in spoštovanje, ne pa ljubezen. Res prevlada tudi pri njih v nekaterih trenutkih strast, a kljub temu se neprestano zgražajo nad svojo izredno hladnostjo in s strahom priznajo, da nikdar niti verjeli niso v ideje, ki so jih tako vneto zagovarjali.

Kot je prehodna doba v družabnem življenju rodila odvišne ljudi, prav tako je njen plod tudi energično, delavno dekle, ki je v ruskih romanih tega časa pogosto prikazano.

Plemkinja, vzgojena dotlej strogo po aristokratskih družabnih pravilih, se otrese tradicionalnih predsodkov svojega stanu. Mesto igranja klavirja in čitanja romanov se oprime dela za ljudstvo. Z vsemi svojimi duševnimi in fizičnimi silami aktivno sodeluje pri reševanju vseh važnejših življenjskih vprašanj in ne izgublja kakor njeni moški tovariš svojih energij samo v razmišljanju. Njena močna volja in vera v uspeh ji vliva kljub vsem številnim oviram vedno novega poguma. Pozitivnost takratne plemiške žene temelji po nazorih Turgenjeva v dejstvu, da sledi žena pretežno svojemu z d r a v e m u instinktu in da se prav radi tega hitreje vživi v nove razmere.

Poleg tega tipa je Turgenjev izoblikoval še dva ženska tipa. Za razumevanje teh dveh pa je potrebno, da se seznanimo z nekaterimi usodnimi momenti v pisateljevi mladosti.

Turgenjev je kot otrok silno pogrešal ljubezni v domačem krogu. Mati je bila prava tiranka; s svojo krutostjo je ustrahovala otroke in služinčad. Pretepanje je bilo na njenem domu vsakdanje opravilo; niti ena nežna, prisrčna poteza ni oblaževala tega despotizma: „Koga ti ne mučiš?“ je vprašal Turgenjev nekoč svojo mater: „Kdo diha svobodno v tvoji bližini? Kdo je srečen pri tebi? A vsi ti bi te lahko ljubili in bili pripravljene dati zate življenje. Ti pa vse onesrečuješ!“ Teror v domači hiši, ki ni prizanašal nikomur, je približal mladega plemiča preprostim služabnikom in kmetom. V teh ljudeh je gledal Turgenjev sotrpine, deležne prav takega ali še hujšega pretepanja in brezsrčnega ravnanja kot on sam. Vzbudilo se mu je sočustvovanje z njimi; odkril je v njih poštene in zveste služabnike, ki prav tako trpe in občutijo krivice kot on. Enaka usoda je trpeče zblížala.

V Turgenjevu opazimo značilen preobrat v gledanju na podložnika. Medtem ko so plemiči dotlej smatrali preprosto ljudstvo za brezčutno blago, ki ga lahko kupuješ in prodajaš, je gledal Turgenjev v vsakem človeku kakršnegakoli stanu le človeka. In takega človeka, kakršnega je sam spoznal, je pokazal v „Lovčevih zapiskih“, ki so postali kljub breztenđenčnemu podajanju preprostih ljudi evangelij ponižanih in so izzvali protest v najvišjih krogih.

Kakor je v vsakem človeku videl predvsem človeka, mu je bila tudi narava živo bitje z dušo: „Ne morem brez vzhičenja pogledati, kako se dviga s svežim zelenjem porasla veja proti nebu,“ pravi nekje Turgenjev. „Zakaj? Radi kontrasta te male vejice, v kateri je vendar toliko življenja, ki se strese pri vsaki sapici, ki jo lahko s enim samim prstom upognem in umorim, proti tej večni, prazni neskončnosti, temu nebu, ki je le radi zemlje modro in žareče. Toda življenje, njegove navade, njegovo lepoto, ki hitro mine, vse to molim. Zrasel sem z zemljo.“

Vsako delo Turgenjevo izpričuje njegov intimen odnos do narave. Nikjer v ruski literaturi do nastopa Turgenjeva ne zasledimo takih nežnih in slikovitih orisov narave, ruskih noči, viharja in življenja v prirodi. Pri njem čutimo, kako narava diha, kako prepletajo njeni pojavi dogodke človeškega življenja in se harmonično skladajo z njim. Vendar mu je sočustvovanje s sočlovekom in tesno sožitje z naravo le deloma nadomeščalo v rani mladosti pogrešano ljubezen. Spričo take mladosti je v nežnem, po naravi zelo občutljivem dečku na videz skoro zamrl sleherni čut ljubezni. Prav zato pa je v moški dobi postalo hrepenenje po ljubezni bistvena poteza njegove duševnosti. Želel si je ljubezni od plemenitega, idealnega ženskega bitja, ki bi mu odkrivalo obzorja vzvišenega erotičnega čustvovanja. S tega stališča nam bo umljiva njegova ljubezen do gospe Viardotove, strastne igralkke, operne pevke in pianistke. Velikanski njen vpliv na Turgenjeva si razlagamo iz dejstva, da ni videl v njej le telesne lepote, ampak predvsem tudi vtelešenje velike in čiste umetnosti, zlasti glasbe. Umetnost kot nadtvorno manifestacijo človekove duševnosti pa je Turgenjev že od mladosti strastno ljubil. Le ob tem preudarku bomo umeli, kako je pisatelj na tej igralki dobesedno visel skoraj 40 let, čeprav je bila poročena in v privatnem življenju naravnost prozaična.

Izkustva, ki so dozorela Turgenjevu ob tej njegovi ljubezni, so mu bila povod, da je izoblikoval naslednja dva tipa svojih ženskih postav. Prvi je tip demonske ženske, deloma vtelešen v gospe Viardot, ki ga je pač z neko skrivnostno demonsko silo toliko časa priklepala nase, ne da bi ga osrečevala. Drugi tip pa je temu prav nasproten, a izvira prav tako iz doživetij, ki so mu jih dali njegovi odnosi do te francoske igralkke; to je tip vzvišenega, idealno popolnega in pri tem seveda dokaj neživljenjskega ženskega bitja, ki mu je bila realna postava gospa Viardot kot umetnica.

Konec pril.

Bolgari in mi

Manica Mahkotova

V dneh od 20. novembra do 4. decembra t. l. je priredila Glasbena Matica ljubljanska koncertno turnejo po Bolgariji. Natančna poročila o koncertih so izšla v dnevnem časopisju. Tu naj opišem le nekaj najmočnejših vtiskov iz dežele, ki nam je bila vse predolgo tuja.

Odšli smo na pot z močno zavestjo, da smo med prvimi, ki so poklicani, da porušijo zidove, ki so dolgo časa ločili bratske južnoslovanske narode. Čeprav je bila vera v naše poslanstvo močna, nam je vendar na dnu srca vstajala skrb, češ, kakšen bo odziv z one strani, bodo li bolgarska srca odjeknila v istem ritmu, ki utripa v naših? Bilo nam je tesno... Prestopili smo bolgarsko mejo. Prvi bolgarski obmejni organ nas je pozdravil z besedami: „Pozdravljeni, ki prihajate k nam kot resnični bratje in ne kot papirnati“. To so bile prve nam namenjene besede na bolgarskih tleh. Niso ostale osamljene, še neštetokrat so nam zazvenele, in danes, ko smo doma, zvene v naših srcih.

Tako lep in prisrčen je bil prvi pozdrav na bolgarskih tleh. Kar je sledilo, je kakor lep sen. Zdi se nam, da so mesta in ljudje tekmovali med seboj, kdo nas bo iskreneje in prisrčneje prižlel k sebi in navezal nase. Vendar niso ti svečani sprejemi ono, kar je najmočnejše delovalo na nas. Mogli bi to končno smatrati le za lep čin gostoljubja. Najlepše nas je doletelo po deželi, na malih postajicah, kjer stoji vlak komaj minuto. To kratko minuto je izrabila šolska mladina, da je prihitela na kolodvor, nas obsula s cvetjem in nam zapela pesmico v pozdrav. V kratki minuti ni bila pesmica izpeta, za nami je iz grla malega solista drhtela skozi zrak otožna pesem o zeleni gori. Bilo je to najlepše, kar smo si sploh mogli želeli — bil nam je dokaz, da naše delo ni omejeno le na ona poedina kulturna središča, kjer so se vršili naši koncerti, temveč da je šel glas o nas tudi na deželo, da nas tam poznajo in nas imajo radi.

Bolgar ljubi svojo pesem. V njej vidi poroštvo za narodovo silo in bodočnost. „Rodna pesem na vek ni svrzva — rodna pesem nas na veke družī“ je bolgarsko pevsko geslo. Zapeli so nam ga neštetokrat v pozdrav in bili so veseli, ko smo ga peli z njimi. V tem duhu gledajo v bodočnost in v tem si predstavljajo rešitev perečih gospodarskih in političnih problemov. „Česar ni zmogla razumska politika in niso dosegli politični dogovori, bo storila pesem, ki pojde od duše do duše, ki bo segla v globino src obeh bratskih narodov“. Te besede so nam govorili govorniki v mnogih mestih, ne vedoč drug za drugega, a vsi z istim prepričevalnim ognjem. Vanje veruje bolgarski narod, ki si iskreno želi našega bratstva. Tudi mi verujemo vanje.

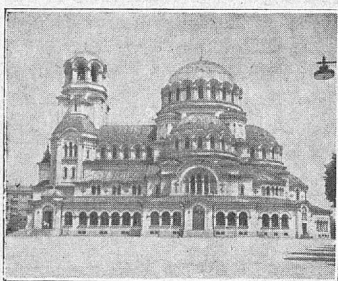
Naša pesem je bila zrcalo, v katerem se je odrazila bolgarska duša. Gallusova „Ave Maria“, Adamičev „Mlad junak“, Lajovčev „Zeleni Jurij“, Gotovčeva „Jadovanka za teletom“ so pesmi, ki so povedo naše največ odziva. In seveda vse narodne. S svojim odzivom so nam položili dušo na dlani, mi smo jo prečitali in doživeli. Mehka je in sanjava, šegava in vedra, mnogo je v njej smisla za humor, navezana je na solnce in na ljubo zemljico. Prava slovanska duša! Zelo nam je blizu — ljubi to, kar ljubimo mi, in ljubi nas.

Adamičeva „Smrt carja Samuela“ jim je vzbudila narodni ponos. „Samuel je naš car iz davnega časa in neizrečeno nam laska, da vi veste zanj in nam požete pesem o njem in o davni bolgarski slavi,“ so nam govorili. Še bolj jih je veselilo, ko so zvedeli, da Krilanovo besedilo ni nastalo v zadnjem času, temveč še v prejšnjem stoletju. Bilo jim je dokaz, da smo že davno mislili nanje in se zanimali zanje.

Narod bolgarski je zdrav in delaven narod. Blaziranih tipov ne vidiš in tudi ne pretirane elegance. Narod živi le od dela. Globoko je navezan na svojo zemljo, kakor naš narod in izrazi, ki so v zvezi s to ljubo zemljico, so isti pri nas in pri njih. Pšenica je pšenica, rž je rž, pa dež je dež in tako dalje. Govorili smo z njimi v svojem jeziku in oni v svojem. Bili so ponosni in veseli: „Govorimo vsak o svojem jeziku, ni nam treba ne tolmača in ne pomožnega jezika. Slovanski bratje smo!“

Gimnazistke iz Stare Zagore

Cerkev Aleksandra Nevskega

Turški motiv iz Şumena

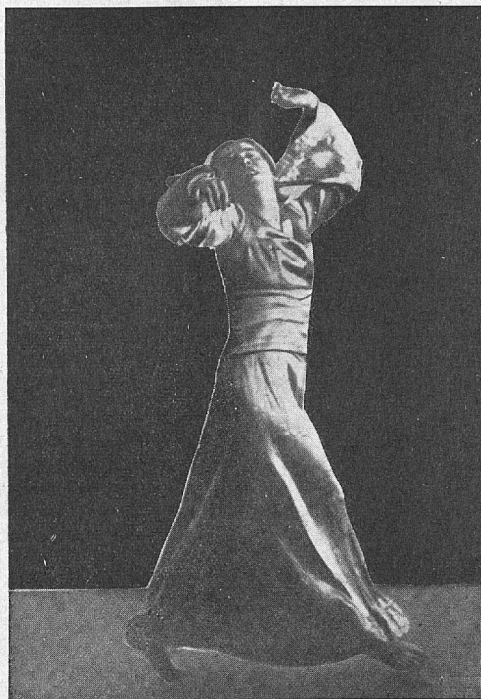
Vzgojen je bolgarski narod v delu in disciplini. Mladino vzgajajo v tem smislu. Vse dijaštvo, od abecedarčkov pa do slušateljev univerze, je uniformirano, vsaka šola ima svojo godbo, celo na dekliških gimnazijah imajo godbo na fanfare.

Bolgarska mesta imajo mnogo zanimivosti in lepote. Na prvem mestu stoji gotovo carska prestolnica Sofija. Cerkev Aleksandra Nevskega in vseučilišna aula so lepote, ki jih je težko najti na svetu. Privlačnost manjših mest je predvsem izmenjava bolgarskega in turškega življa. V tem pogledu prednjači Şumen, ki je imel nekdanj 33, danes pa ima še 15 mošej. Tu zaideš v prave turške predele, kjer srečavaš tipične stare Turke in zakrite žene. Zdi se, kot da si prišel v drug svet. Vsa mesta pa so vzorno čista. Povsod naletiš na napise. „Pazete čistotata“ in zdi se, da so te besede Bolgarom evangelij. Videli smo preprosto, revno hišo v Trnovem. Razen najpotrebnejšega pohištva ni bilo v njej ničesar, a tla in stene so bile čiste in bele kakor sneg. Tudi ima vsako mesto, pa najsi šteje le 2000 prebivalcev, svojo moderno trgovico, kjer vlada največji red in čistota. V tem oziru bi se mi, ki se tako radi smatramo za zapadnjake na višku civilizacije, lahko marsičesa naučili od teh „orientalcev“. Bolgarska žena tudi zelo čišla narodno nošo. Pri vsaki priliki, pri koncertih, banketih, kongresih obleče ali pristni narodni kroj ali pa vsaj obleko, ki je narejena po narodnem kroju in z narodnim vzorcem.

Živeli smo med Bolgari štirinajst dni. Mnogo smo videli, slišali, doživeli in spoznali. Povsod so nas čakala odprta srca in spoznali smo, da besede o bratstvu niso le besede, temveč živa

potreba srca, bolgarskega in našega. Bili smo med prvimi in srečni bomo, če bomo čez nekaj časa živeli v zavesti, da smo s svojo pesmijo zasejali nekaj one ljubezni, ki jo svet dandanes tako potrebuje.

Književnost in umetnost

Plesni nastop Mete Vidmarjeve. 2. dec. smo doživeli lep plesni dogodek: po dolgem presledku je spet nastopila naša slovenska plesna umetnica Meta Vidmarjeva. Četudi je podala le dve točki v okviru prireditve tega večera, je vendar ta plesni izraz zapustil najgloblji vtis.

V prvi točki so nastopile gojenke plesne šole Mete Vidmarjeve in izvajale študijo k menuetu. Ta stari aristokratski plesni izraz so izvajale s svečano resnostjo. „Ples kraljic“ ga je imenoval Oscar Wilde, tu pa je naredil bolj vtis lepe in čiste predanosti gibom in stopanju antičnih svečenic. Po bistvu je bil približan sedanosti in postavljen v izraz od človeka do človeka. Tako je bil ta ples daleč od banalnosti in zgolj tehničnega znanja.

Nato je pokazala Meta Vidmarjeva svojo Dolenjsko. V tem plesu je

bila izražena vsa šegavost, tiha veselost, naivnost in odkritost našega človeka, kakor zveni iz te naše pesmi. Ravno to je morda največja moč naše umetnice, da je v vsem svojem izrazu tako popolnoma zrastle iz naših tal, da nam je bilo, kakor da nam je tu pričarala našo pokrajino. Želeti bi bilo le, da bi videli to točko še pred občinstvom, ki bi jo že povsem razumelo.

Vidmarjeva ima danes plesno šolo v Ljubljani. Že zgodaj se je v njej prebudila silna želja po izrazni sili, v kateri bi se mogla povsem razviti in sprostiti. Za tem ciljem je šla najprej v Hellerau pri Dresdenu, potem pa k izviru modernega plesa sploh, k Mary Wigmanovi v Dresden, kjer je našla svoje mesto in vso možnost razvoja. Tam je tudi diplomirala in absolvirala mojstrsko šolo. Med njenimi tovariši so bila najbolj znana imena iz današnjega plesnega sveta, kot Palucca, Kreutzberg i. dr. In če še sedaj povprašam po Vidmarjevi v Nemčiji, vzbudi ime naše umetnice vselej priznavalen odmev.

V plesni šoli Mete Vidmarjeve vlada povsem svojevrsten duh. Tu ni banalnosti in igravosti, ni zgolj telesnih vežb in akrobatstva. Stroga disciplina, resna predanost stvari in skupno stremljenje po spolnitvi veže vse člane te plesne zajednice. Velika pedagoška zmožnost Mete Vidmarjeve pa je v tem, da ji je vsako človeško bistvo dragoceno in skuša pomagati tudi najbolj zastrtemu in nezavednemu človeku do izraza in harmonične izdelave telesa. Uspeh njenih strem-

ljenj je bil viden na sklepnem večeru letos, ko so gojenke izvajale tam „Nastavek stopala in način hoje“.

Naj končno izpregovorim še besedo o Meti Vidmarjevi kot človeku. Meta Vidmarjeva je izmed onih redkih ljudi, ki združujejo v sebi ostrino intelekta s premočrtnostjo značaja, s strogostjo do sebe in z nepopustljivostjo v zahtevah, ki jih iz spoznanja in notranje nujnosti stavi na umetnost. Tako je tudi spoznala, da je njena rast možna le iz naših tal in je nemogoče, da bi nam tuj človek dal slovenski plesni izraz. Gotovo stoji umetnost nad rasnimi problemi, toda prav tako gotovo je njena polna resničnost možna le iz priznanja in rasti iz narodove bitnosti. Iz plesa Vidmarjeve veje kot navdih naše pokrajine, šegavost in otožnost, pa spet vdanost in neka pasivna moč, ki so nam lastne. Tako sta prav posebno močna v izrazu njena plesa „Stoji drevo“ (gl. sliko) in „Pokrajinska pesem“, s katerima bo tudi nastopila na svojem komornem večeru januarja 1955.

Kljub vsem oviram, ki izvirajo pač največ iz premajhnega razumevanja javnosti, ki pri nas ni znala nikoli dati domačemu človeku mesta, ki mu gre, je Meta Vidmarjeva v tihem in vztrajnem delu ostala zvesta stremljenju, da vzgoji naraščaj, ki bi opravičil besedo o slovenski plesni umetnosti.

Ruša Zidarjeva

TKD Atene razstava jaslic v Jakopičevem paviljonu. Čim bolj sta se kosala gosta ljubljanska megla in izdaten dež za nadvlado mračnim decemberskim dnevom, tem topleje in svetleje je vabila razstava jaslic v Jakopičev paviljon in tem bolj je ustvarjala pravo božično razpoloženje: jaslice pri jaslicah, lučka pri lučki v tajinstvenih rdečih, romantičnih modrih in sanjavih zelenih odtenkih; nad vsem pa oblaki kadila in lepa božična pesem, starodavna slovenska pesem.

Takoj ob vstopu so priklenile pozornost velike monumentalne jaslice, rezbarska in slikarska umetnina iz rok slavnega slovenskega slikarja Stefana Šubica.

Mojsterska preprostost, izredno lepa kompozicija, harmonična težnja betlehemskega ozadja in pobožnih pastirjev proti osrednji točki, neskončno mili skulptini v božjem hlevčku, to so vrline te naše domače umetnine v železnikih.

Ob stenah treh dvoran so se vrstile umetnine in dragi zakladi slovenske hiše. Iz Sadnikarjeve bogate zbirke so nas očarale poznogotske jaslice v obliki lesenega reliefa, deloma polihromiranega, deloma pozlačenega iz leta 1584, ki jih je uspešni zbiratelj izsledil na Vrbskem jezeru. Z bogatim okvirjem merijo 92 × 92 cm. (Glej sliko na platnicah.) Iz omenjene zbirke se odlikujeta po nežnih in toplih barvah dve sliki, olje na pločevini, rojstvo Gospodovo, in prihod Sv. treh kraljev, ki jima je oče znani slovenski slikar Andrej Herrlein (živel 1735—1817) v Ljubljani.

Kakor topel dih iz pradavnih časov mi je zavelo naproti ob pogledu na dve tabli iz tolčenega bakra, ki tudi predstavljata rojstvo Gospodovo in prihod sv. treh kraljev, posebno ko sem brala, da je opatinja mekinjskega samostana take tablice podarjala svojim nunam za božično darilo. Tudi te umetnine kakor tudi več lepih slik na steklo z božičnim misterijem je razstavil g. Sadnikar.

Prelep in dragocen kip gotske madone na visokem stebru iz zbirke tvrdke Tizian je takoj našel vnetega občudovalca in kupca. — Mnogo občudovalcev je pritegnila velika oljnata oltarna slika Gospodovega rojstva iz zbirke g. Kosa.

Prelepo skupino so tvorile moderne ikone, predstavljajoče božične skrivnosti, ki jih je razstavil Tone Kralj, majhne sličice, polne svete tajinstvenosti. Ne mogla bi reči, kaj nas je bolj prevzelo: skromnost očeta rednika, deviška milina matere božje, svetost božjega deteta ali zamaknjenost velikokrilih angelov, katerih vrsta sega kakor lestva proti nebu.

Skupini Toneta Kralja se je pridružila njegova žena s toplo občuteno sliko rojstva božjega. Dva reliefa iz mavca, ki ju je modelirala znana keramičarka Dana Pajničeva, sta vzbudila precej pozornosti. Iz lastnine g. Milavca sta nas predvsem zanimali dve sliki, olje na steklu, ki nam predstavljata način slikanja

iz začetka 18. stoletja. Stara končnica panja se tudi ponaša z oljnato sliko sv. družine.

Na mizah so bile razstavljene jaslice najrazličnejših dob, najrazličnejšega pojmovanja: Langusove jaslice iz Dola, 220 let stare jaslice iz ljubljanske meščanske hiše in stare jaslice iz Deschmanove zapuščine, starinske štajerske jaslice in male 150 stare jaslice v steklenici iz subotiškega samostana. Zelo mične so miniaturne in nekoliko večje jaslice iz uršulinskega samostana v Škofji Loki, oboje delo pridnih in spretnih redovnic. Kot pest velike so jaslice iz enega kosa slovinove, renesančna umetnina v bidermajerskem okviru. Omenim naj še 200 let stare jaslice iz ljubljanskega uršulinskega samostana in silno stare papirnate jaslice ter vitrino s sv. družino iz ljubljanskega uršulinskega samostana. Tvrdba Sfiligoj je razstavila krasne, 25 cm visoke figure za jaslice.

V levi sobi so tvorile glavno privlačno točko velike jaslice ljubljanskega uršulinskega samostana z lepimi figuricami iz voska, ki so se oblikovale že okoli l. 1800. Vrstile so se jaslice vseh oblik in najrazličnejšega materiala: iz železa, celuloida, kositra, lesa, terakote, večinoma lastni izdelki domačih samoukov. Zelo lepe so tudi jaslice iz cerkve sv. Jakoba. Lastna izdelka trinajstletnega dečka in neke ljubljanske gospe, ki je celo figurice sama vliła, sta vredna največjega zanimanja. V desni sobi so bile zelo zanimive Wolfove jaslice, last trnovske cerkve. Znani slovenski slikar jih je slikal na platno in združil z elegantnim okvirjem iz palmovih dreves vse podrobnosti v krasno harmonično celoto. Poleg omenjenih jaslic naj opozorim na zelo lepe jaslice iz cerkve sv. Florijana, na velezanimive jaslice, ki jih je domačin samouk izrezljal iz lipovega lesa, potem na amaterske jaslice iz rok g. Milavca, na jaslice, ki so zbite iz brezovih vej in krite s slamo, izdelek tvrde Herzmansky. Mične so bile tudi slovenske jaslice, ki jih je naredil samouk iz Jesenic po vzorcu planinskih senikov in gorenjske pokrajine.

Ljubitelji starih grafik so se posebno ustavljali pred bogato zbirko starih listov, ki jih je razstavil g. tajnik Pavel Winter. Čez 40 lesno- in bakrorezov iz XVI., XVII. in XVIII. stoletja, ki vsi predstavljajo božični misterij, je zadivilo obiskovalce. Posebno pozornost je vzbudil veliki lesorez Rojstva Gospodovega Nikolaj Boldrinija, enega najbolj znamenitih italijanskih grafikov iz Tizianovega kroga. Beg sv. družine v Egipt predstavljata nad vse lepo in romantično dva lista Holandca Hermana Swanevella. Velik in lep mezzotinto iz svojedobno popularne grafične delavnice Heiss v Ausgburgu nam predstavlja „Modre iz jutrove dežele“. Prelepi so bakrorezi Holandca Corta, velezanimiv je Galletov bakrorez s predmetom „Rodil se vam je Odrešenik“. Majhen list iz XVIII. stoletja, ki je predstavljal krstno darilo botrovo, je bil zelo zanimiv, istotako miniaturni akvarel na pergamentu Sv. trije kralji.

Izredno bogata in spretno urejena razstava je pritegnila mnogo obiskovalcev in vzbudila veliko zanimanja v vseh slojih, saj je prvi poskus in ob enem že velik korak na poti odkrivanja slovenskih jaslic in vzpodbujanja domačih nadarjenih samoukov. Obiskovalci so izražali svoje začudenje nad bogastvom domačih zakladov in izražali upanje, da je to šele začetek in jasen kažiopot, kako in kje mora zastaviti sistematično delo, da bo privabilo na dan stare božične zaklade slovenske hiše, samostana in cerkve.

Spretnim odbornicam TKD Athene moramo čestitati zaradi srečne zamisli in navdse spretnosti in okusne izvedbe.

Marija J.

Obzornik

Jugoslovanska ženska zveza — Ljubljana: komisija za mir. Naloga komisije za mir je boj proti vojni, to se pravi, proti kateremukoli pripravljanju vojne, dejanskemu ali miselnemu, ter podpiranje vseh ustanov, ki delajo za mir. Zaradi tega je med nalogami komisije tudi borba proti fašizmu kot ideologiji, ki je več ali

manj razširjena po vseh državah. Značilna črta te ideologije je pretirani nacionalizem, ki mu navadno pravimo šovinizem. To ni ona ljubezen do domovine, do svojih ljudi in svojega jezika, ki je naravna, pravilna in lepa, temveč je nekritično povzdigovanje vsega domačega in slepo sovražstvo in zaničevanje vsega tujega. To je „ljubezen“, kateri je vse lepo in dobro, kar je domače, in ji je vsaka še tako upravičena in stvarna kritika greh zoper domovino. Toda že v šoli so nas učili, naj se varujemo prijateljev, ki nas samo hvalijo in ne marajo videti naših napak. Isto velja tudi za države. Precenjevanje lastnega in podcenjevanje tujega je v škodo posameznim državam in nevarno za mir med njimi. Proti taki miselnosti bomo morale nastopiti z govori in predavanji, ki naj sistematično objasnjujejo vse, kar spada v naše področje.

To je delo, ki ga me žene povsod lahko vršimo in upamo tudi vsaj na nekaj uspeha. Proti dejanskemu pripravljavanju vojne bo naše delo težje in manj uspešno, kajti to spada v področje politike, ki nam je skoraj popolnoma zaprto. To je predvsem delo Društva narodov in drugih mednarodnih ustanov. Naše delo more biti le to, da širimo znanje o DN in njegovem delu, da beležimo in pravilno komentiramo vse, kar se tiče tega dela.

Kaj je naše konkretno delo? Na predlog komisije za mir je priredila J. Ž. Z. proslavo mednarodnega mirovnega dne, ki smo ga letos zaradi narodnega žalovanja preložile z 11. na 28. novembra. Ob tej priliki smo imele mirovna predavanja v Ljubljani, Celju in Trbovljah. Mariborsko „žensko društvo“ pa je pridružilo mirovno predavanje svojemu običnemu zboru. Na ljubljanskem zborovanju sta podali solidarnostno izjavo tudi „Zveza delavskih žen in deklet“ ter „Delo in eksistenca“. Komisija je izdelala program predavanj o aktualnih problemih, ki lahko vplivajo na vojno ali mir. To so:

Vzroki in namen vojne. — Vpliv svetovne vojne na zdravje prebivalstva. — Gospodarske posledice svetovne vojne. — Obramba civilnega prebivalstva v moderni vojni. — Državne oblike povojne dobe. — Zaščita mater in otrok v novih državah. — Vloga srednjega sloja pri političnih in socialnih spremembah povojne dobe.

Razen tega bomo izdelale poročila o mednarodnem delovanju proti vojni.

S tem preidem na drugo konkretno nalogo naše komisije: da navežemo stike z vsemi domačimi in inozemskimi društvi s podobnim programom. Če je kje potrebno mednarodno sodelovanje, je to potrebno pri delu za mir. Zato je delo za mir mednarodno organizirano: kakor je J. Ž. Z. le del mednarodne ženske zveze, tako je tudi komisija za mir le del velike zveze ženske in moške mednarodne organizacije za mir, in se torej ni treba bati, da bi delo za mir moglo enostransko oslabiliti našo državo. Sploh je treba povedati ponovno, kar smo povedale že na zborovanju: da pravilno ljubi svoj narod edinole tisti, ki ve, da je vojna največje zlo, in stori vse, kar more, da svoj narod obvaruje tega zla. Žene in matere, potrebujemo vaše pomoči in vašega sodelovanja pri dobri stvari. Pomagajte nam.

O. Grahorjeva.

Dom visokošolk. Ljubljanske visokošolke so končno vendar dobile svoj dom. Nastanjen je v Gradišču št. 14, v poslopju, katerega je zapustil dijaštvu ljubljanski meščan Munda. Do sedaj dobiva v domu zavetišče 14 akademičark, po novem letu pa bo prostora za 25 deklet. Poleg spalnice so gojenkam na razpolago tudi učilnica, obednica in društvena soba. Akcijski odbor doma tvorijo akademičarke in zastopnice ženskih društev. Dom se vzdržuje z mesečnimi prispevki nastanjenih akademičark, s stalnimi dotacijami ministrstva za zdravje in soc. skrbstva, ministrstva za prosveto, banovine, ljubljanske občine in z letnimi prispevki povernih članov društva. Dom visokošolk ni namenjen le jugoslovanskim visokošolkam, ampak vsem slovanskim akademičarkam in naj bi tako posredoval zblizevanje slovanske ženske mladine.

VSEBINA 1. ŠTEVILKE

Dekle v kmečkem mladinskem gibanju (France Gerželj)

Učiteljica (Vida Tauferjeva)

Prstan (Vida Tauferjeva)

Pod dalmatinskim solncem — Nadaljevanje (Maša Slavčeva)

Živa smrt (Ema Deisingerjeva)

Ženski tipi v romanih Turgenjeva (Milena Topolovčeva)

Bolgari in mi (Manica Mahkotova)

Književnost in umetnost: Plesni nastop Mete Vidmarjeve (Ruša Zidarjeva) — TKD

Atene razstava jaslic v Jakopičevem paviljonu (Marija J.)

Obzornik: Jugoslovanska ženska zveza — komisija za mir — Dom visokošolk

Priloge: Naš dom — Modna priloga — Krojna pola — Ročno delo

Slika na platnicah: Jaslice iz l. 1584.

Ženski svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64.—, polletna Din 32.—, četrtletna Din 16.—, za Italijo L 20.—, posamezna štev. L 2.—, za inozemstvo Din 85.—. Posamezna številka Din 6.—. Modna priloga izide vsak drugi mesec. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelančeva.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani.
Odgovoren L. Mikuš.

Nove knjige.

V oceno smo prejeli:

H. Sienkiewicz - dr. Rudolf Mole: Križarji I. del. Izdala Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 55, vez. 70. Delo ima svoje častno mesto v svetovni literaturi.

Gunnar Gunnarson-Juž Kozak: Ljudje na Borgu. Izdala Tiskovna zadruga. Cena Din 85, 100, 115. Močan roman priproste islandske družine, ki se po mnogih zablodah dokoplje do sreče šele takrat, ko se povrne k starim rodbinskim izročilom.

Bajželj Ivan in Pirc Stane: Vesele ure. Telesna vzgoja na osnovnih šolah. I. del za prvi razred. Izdala Učiteljska tiskarna. Cena Din 24, vez. 50. Odlična knjiga: pravilno razumevanje otroške duše, poznavanje higijene, telovadbe in metodike.

Ljuba D. Jurkovič in Vladimir Mazi: Mala kraljica noči. Izdalo Pobratimstvo. Cena Din 25, 28, 55. Ponatis iz „Jutra“. Prekrasna slikanica z napetim, pestrim in etično lepo poudarjenim besedilom. Slike in oprema prvovrstna. Zelo primeren božični dar deci.

Tone Čufar: Prelom. Izdala Ekonomska založba. Tridejanska drama iz sodobnega socialnega življenja: delavstvo le s težavo prodira s svojimi pravičnimi zahtevami, zavirajo ga podle in podkupljive duše v lastnih in kapitalističnih vrstah.

Rajko Kos: Njeni kralji. Samozaložba. Cena Din 25, vez. 50. Pri avtorju (Gledališka ul. 12) Din 20, 25. „Novela“ pove lepim ženam, katerih ljubezensko „hotenje je samo preračunjen trik za doseg novih doživetij,“ da jih čaka starost in „vse žrtve, preko katerih so šle ravnodušno, brez vsakih čustev, bodo maščevane. Ene poprej; druge kasneje...“ Moški, ki v takih ženah ne iščejo nič drugega kakor lepoto in seksualno ugodje, pa dožive prevaro, so po pisateljevem mnenju „žrtve“, ki upravičeno kličejo po maščevanju! Tendenca pogrešena, tehnična zasnova šibka, jezik banalen.

P. H.

KLISICE

IZDELUJE VSEAVRSTI SOLIDNO

KLISARNA ST. DEU

LJUBLJANA-DALMATINOVA UL. 13

Gospodinje, kupujte pri

B. ŽILIČ

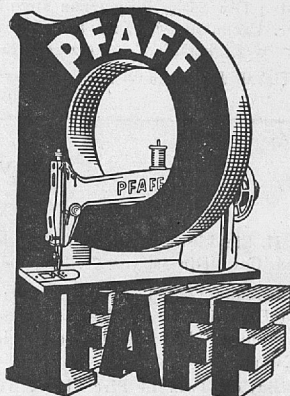
trgovina z železino, porcelanom in steklenino

Ljubljana, Dunajska cesta 11
(poleg Figovca)

vse gospodinjske potreb-
ščine, kuhinjsko posodo,
emajlirano in alu-
minjasto, porce-
lan, stekleni-
no, razne
moderne stroje za
kuhinjo, jedilni pri-
bor, karnise i. t. d.

Na 24 mesečnih
obrokov

kupi šivni stroj

za šivanje, vezenje in krpanje pri

Ign. Vok

Ljubljana, Tavčarjeva ulica št. 7

Kranj, Glavni trg

Novo mesto, Glavni trg

J. BLASNIKA NASL.
UNIVERZITETNA TISKARNA

LITOGRAFIJA
ZALOŽNIŠTVO
VEL. PRATIKE
LJUBLJANA

KARTONAŽA
VREČICE ZA
SEMENA ITD.
BREG 10-12

NAJSTAREJŠI GRAFIČNI ZAVOD JUGOSLAVIJE IZVRŠUJE TISKOVINE NAJČENEJE IN NAJBOLJE